

Wie is er eigenlijk 'present'?

Bijbelse inspiratie voor het straatpastoraat

Met een interpretatie van de parabel van Jezus in Mattheüs 25,31-45 wordt in dit artikel de presentiebenadering onderzocht en verfijnd, gevoed vanuit de christelijke spiritualiteit. De betreffende perikoop laat zich behalve eschatologisch tevens lezen als een diaconaal programma. Daarbij gaat het niet alleen om het volgen van Jezus, maar vooral ook om het bezoeken van én bezocht worden door Christus. Dat leidt tot vier inzichten voor het werk van met name straatpastores, om vervolgens te concluderen wie er nu eigenlijk 'present' is.

De presentietheorie is tussen 1991 en 2001 ontwikkeld door empirisch te kijken naar wat twee buurtpastores deden met kwetsbare mensen in achterstandswijken (Baart 2014). Uiteraard heeft deze benadering een lange en veel bredere voorgeschiedenis (Van der Spek 2011, 16-210). Inmiddels speelt de theorie in Nederland en daarbuiten een belangrijke rol en wel met name in de geestelijke verzorging. Tegelijkertijd is er ook kritiek op de huidige manier waarop het presentiebegrip functioneert, zoals:

1. presentie wordt te veel gereduceerd tot een attitude van hulpverleners;
2. te weinig verbonden met politieke en bestuurlijke aspecten;
3. te weinig gericht op gemeenschapsvorming; en 4) te weinig gevoed vanuit spiritualiteit. (De Groot 2023, 38)

< Johannes Wickert, 'Vergeten volkeren', 150x140cm

Volgens het presentiemodel mag een zorgverlener niet te eenzijdig opereren. Met een interventiebenadering bijvoorbeeld identificeert een professional bij mensen een probleem dat hij daarna gaat oplossen. In het straatpastoraat stuit deze aanpak vaak op grenzen. De nijpende situatie waarin iemand verkeert, zal niet snel veranderen. Soms willen de betrokkenen gewoon geen verandering of kunnen ze er niet aan meewerken.

Het straatpastoraat heeft in deze situaties wel degelijk iets te bieden door tijd en ruimte vrij te maken voor de personen in kwestie en door mee te leven met hun vreugde en verdriet. Met deze aandacht draagt een pastor belangrijke boodschappen uit: je mag er zijn; ik ben trouw en aandachtig; je hoeft niet te presteren; je bent iets waard al heb je weinig te bieden; ik oordeel niet; ik sta je bij; ik deel je zorgen en je verlangen; je wordt getroost; ik blijf nabij ook al denk jij dat het wellicht nooit echt goed komt; ik ben geduldig; je hoort bij de samenleving al word je daar niet gehoord.

Door een interpretatie van de Bijbeltekst Mattheüs 25,31-45 wil ik de presentiebenadering onderzoeken en verder verfijnen. Vooral wil ik deze voeden vanuit de christelijke spiritualiteit in een poging om antwoord te geven op met name het vierde kritiekpunt. Straatpastoraat is namelijk inderdaad 'spiritueel uitdagend werk' (Van Waarde 2023, 51). Ik vertrek minder vanuit de bijzonderheden van dit werkveld en van praktische vragen die zich daarin voordoen. Als iemand die op een universiteit werkt, ontwikkel ik een meer fundamentele reflectie. Deze heeft hopelijk wel impact op straatpastores. Mijn motivatie is in elk geval om hun een hart onder de theologische riem te steken.

De betreffende perikoop uit Mattheüs gaat over het eschatologische oordeel over alle volken en mensen. Het is een klassieke tekst om de caritaspraktijk van de kerk theologisch te verantwoorden. De parabel is dan ook te lezen als 'een diaconaal programma' (Versteegen 2020, 36). Dit programma impliceert niet alleen dat men er moet zijn voor een ander, maar ook dat Christus aanwezig is in de ander. De vraag wie er eigenlijk 'present' is in het straatpastoraat, krijgt hierdoor een extra dimensie. Een pastor toont aandacht en betrokkenheid in zijn of haar present-zijn, maar de mensen van de straat zijn eveneens dragers van een bijzondere presentie: in hen is God aanwezig zoals deze zich in Jezus Christus geopenbaard heeft. Uiteraard blijft daarbij altijd een verschil tussen mens en God (Van Waarde 2017, 137-143).

Het gaat vervolgens bij de diaconie niet alleen om een *imitatio Christi*, dus om het volgen van het goede voorbeeld van de Mensenzoon, maar vooral ook om de *visitatio Christi*, dus om het bezoeken van én bezocht worden door Christus (De Maeseneer 2021). Dat leidt tot

vier inzichten voor het werk van pastores in de diaconie en meer in het bijzonder in het straatpastoraat.

> *Het gaat bij diaconie vooral ook om de visitatio Christi, dus om het bezoeken van en bezocht worden door Christus.*

Deze vier inzichten presenteer ik in dit artikel om vervolgens te concluderen wie er nu eigenlijk 'present' is in het straatpastoraat. Daarbij duid ik in wat volgt met 'pastor' zowel vrijwilligers als beroepskrachten aan. De zorg voor het welzijn van anderen is immers op basis van de doop een roeping voor iedere christen, namelijk om 'pastor', dat wil zeggen om 'herder' te zijn voor wie die zorg nodig hebben. In die zin zijn ook diaconaal werkers pastores.

Diaconie als daadverkondiging

Traditioneel wordt Mattheüs 25,31-45 (samen met het boek Tobit voor het begraven van de doden) gelezen als brontekst voor de zeven werken van barmhartigheid. Het gaat erom wat de kerk doet bij de caritas. De parabel noemt in een parallelle structuur de christelijke liefdeswerken en beschrijft het komende oordeel dat plaatsvindt op basis van deze liefdeswerken. Christus deelt de mensen daarbij op in schapen, die toegelaten worden tot het koninkrijk van God, en bokken, die hiervan geweerd worden. De maatstaf die de Mensenzoon gebruikt, is hoe men zich heeft opgesteld tegenover degenen die hulp nodig hadden omdat ze migranten waren, hongerden, dorst hadden, naakt of ziek waren of in de gevangenis zaten. Wat iemand voor deze geringsten en onaanzienlijksten heeft gedaan of juist niet heeft

gedaan, heeft men ook voor Christus gedaan of niet gedaan. Want Hij identificeert zich met de geringsten en onaanzienlijksten. Zij hebben bij Hem een voorkeurspositie.

Straatpastores geven uitdrukking aan deze voorkeurspositie. Voor de mensen met wie ze optrekken, kunnen zij een verwijzing zijn naar Jezus Christus. Ze verwezenlijken door hun onvoorwaardelijke presentie de onvoorwaardelijke liefde van God voor eenieder. Hun toewijding aan de ander symboliseert praktisch de liefdevolle zorg die God in Jezus Christus heeft voor de gebroken mens (Borgman 2012). Men wordt als diaconaal werker tot een persoonsymbool voor de Mensenzoon en stelt Hem present. Dat geldt bijvoorbeeld bij het rituele handelen waarbij een pastor kan worden gecerpiceerd als bemiddelaar van het heilige of als verwijzing naar een transcendente werkelijkheid (Körver & Olsman 2021).

> *Het gaat zelfs om een bijzondere manier van verkondigen, niet door woorden maar door daden.*

Zodoende verwezenlijken pastores het christelijk geloof in een ontkerkelijkte maatschappij, meestal zonder dit geloof daarbij als zodanig te benoemen. Toch realiseert de diaconie het evangelie. Het gaat zelfs om een bijzondere manier van verkondigen, niet door woorden maar door daden (Gärtner 2008). Men laat zien hoe de wereld er volgens het evangelie uit zou moeten zien: de mensen in de marge van de samenleving krijgen daarbij een bevoorrechte plek. De pastores bevestigen met hun handelen wat de kerk gelooft, namelijk dat Christus juist is gekomen voor de armen, de vluchtlin-

gen, de gevangenen, de hongerenden en de zieken. Zonder diaconaat blijft het christelijk geloof bij wijze van spreken gehalveerd. De verkondiging van het evangelie wordt ongehoorzaam als de diaconale onderbouwing van de uitgedragen boodschap ontbreekt. Dat komt uiteindelijk neer op een 'praktische ketterij' (Fuchs 2004, 276). De verkondiging kan met andere woorden slechts landen als de kerk (althans incidenteel) ook doet wat het evangelie belooft.

Pastores weten dus uit Mattheüs 25,31-45 wat er op het spel staat:

We staan allemaal onder het oordeel van de Mensenzoon die ons ontmoet in de mensen die in ellende verkeren. Hij zal ons op een dag tegemoet treden als een rechter die alles wat hun is aangedaan, meeneemt in de aanklacht tegen degenen die hun ellende hebben veroorzaakt of er niets aan hebben gedaan. (Fuchs 2004, 286)

De positieve boodschap van de Bijbelpassage is dat aan de christenen nu al bekend is gemaakt wat ze aan het einde der tijden mogen verwachten en welke implicaties dat heeft voor hun handelen in het heden. Jezus Christus is nu als naaste dezelfde als de eschatologische rechter straks: Hij blijft ook dan de barmhartige en liefdevolle mensenvriend. Hij roept iedereen op om Hem in het hier en nu te erkennen in plaats van op pijnlijke en beschamende wijze in het hiernamaals.

Inzicht en onwetendheid in het straatpastoraat

Met dit inzicht zijn we al begonnen om de traditionele lezing van Mattheüs 25,31-45, die gaat over de verschillende wijzen waarop

gelovigen barmhartigheid tonen (Haslinger 2009, 262-275), aan te vullen. De tekst laat ook een andere vorm van aanwezigheid zien dan die van de pastor voor de mensen van de straat, namelijk die van Christus in de naaste. Om deze implicatie van de perikoop te begrijpen, moeten we zoeken voorbij een louter ethische duiding. Het gaat in de gelijkenis niet alleen om de urgente oproep om in de navolging te treden met het oog op het naderende einde der tijden (Fiedler 2006, 388), om bij het Laatste Oordeel aan de goede kant te staan. Zo werd de tekst vaak geïnterpreteerd in het godsdienstonderwijs en de preek.

De tekst kent echter nog een andere pointe. Deze heeft te maken met een dialectiek van inzicht en onwetendheid. In het eschatologische gebeuren wordt duidelijk dat

de liefde tot maatstaf wordt voor de uiteindelijke beslissing over waarde of waardeloosheid van een mensenleven. Jezus vereenzelvigd zich met de noodlijdenden: de hongerenden, de dorstenden, de vreemdelingen, de naakten, de zieken en de gevangenen. (...) Liefde tot God en naastenliefde versmelten: in de geringsten ontmoeten wij Jezus zelf, en in Jezus ontmoeten wij God. (Benedictus XVI 2005, 15)

In de mensen van de straat ontvangt de kerk het geschenk van een Christusontmoeting wanneer ze zich met hen inlaat (Meeuws 2011). Ook het omgekeerde is waar. Als de kerk zich niet inlaat met de mensen van de straat loopt ze daardoor vele Christusontmoetingen mis.

In de machteloze naasten kunnen pastores het gelaat van de Gekruisigde ontdekken. Het gaat bij de perikoop dan niet zozeer om een ethisch appèl, maar om een belofte. De aange-

sprokenen weten namelijk in eerste instantie niet wie ze bij hun handelen of niet handelen zijn tegengekomen: 'Heer, wanneer hebben wij u ...' Deze onwetendheid van de mensen in de gelijkenis delen zij met de verantwoordelijken voor het straatpastoraat. Precies dit is ook hun ervaring: Wellicht proberen ze om Jezus Christus te ontdekken bij de zorg voor de ander, maar worden ze geconfronteerd met agressie, geweld, tegenspoed, minachting, wanhoop, on dankbaarheid en achterdocht. Waar is Christus dan? Volgens Mattheüs 25,31-45 hoort het volhouden van deze vraag bij het straatpastoraat.

> Als de kerk zich niet inlaat met de mensen van de straat loopt ze daardoor vele Christusontmoetingen mis.

Het zich niet kunnen realiseren van Christus in de naaste is een basiservaring in de diaconie. Pastores kunnen zich daarom identificeren met de onwetenden in de parabel.

Echter, ze blijven niet staan bij het niet-weten. De lezer – en dat is ook de straatpastor – leert dat de frustrerende ervaring van het niet vinden van Christus in de mensen bij de caritas nu, een andere ervaring wordt wanneer men deze vanuit een eschatologisch perspectief beoordeelt. Later zal openbaar worden wat thans nog onzichtbaar blijft. Dan zal getransformeerd worden wat nu in het verborgene is gedaan.

Dat zou je een 'eschatologische verrassing' kunnen noemen: in de toekomst wordt duidelijk dat de praktische aandacht voor mensen die in de samenleving normaal niet gezien en gehoord worden, wel degelijk al realiseert hoe het in het paradijs zal zijn (Fuchs 2004, 277-279). De gelijkenis is een oproep om

te vertrouwen op deze toezegging van God. Daarom brengt de tekst de lezers tot kennis en hoopvolle verwachting. Tegelijkertijd blijft de verborgenheid van Christus tijdens de caritas-praktijk een ervaren realiteit. Inderdaad schijnt de straat soms een honend antwoord te geven op de goddelijke toezegging: de Mensenzoon wordt juist niet ervaren. De parabel maakt duidelijk dat zelfs het mislukken van de presentie in het pastoraat niet tevergeefs is omdat wat pastores nu doen later in een ander licht komt te staan.

Mattheüs 25,31-45 is daarom niet alleen een ethisch appellerende oproep om zich te engageren in de navolging of om als christen barmhartig te zijn. De tekst maakt ook een identificatieaanbod mogelijk voor hen die bij de zorg voor het welzijn op grenzen stuiten – hun eigen, die van anderen alsook systemische en sociale grenzen. Feitelijk herkennen straatpastores Christus in de ander vaak níet. Het gaat om hun ervaringen van contrast, zinloosheid en frustratie. Kennelijk is de werkelijke presentie van Christus (*realis praesentia*) in de naaste, wanneer men zich aan deze naaste wijdt, niet altijd te merken. Toch blijft de hoop bestaan dat de Gekruisigde en Opgestane zich achteraf als present openbaart, namelijk als de Aanwezige in de mensen van de straat. Op deze belofte, die aan de lezers van Mattheüs 25,31-45 bekendgemaakt wordt, kunnen zij uiteindelijk alleen maar gelovig en hopenend vertrouwen.

De kerkelijke betekenis van de caritas

In die zin blijft de kerk in de caritas Christus steeds zoeken. Pastores doen bij hun werk met personen in precaire omstandigheden wat aan de geloofsgemeenschap als geheel is opgedragen. Dat is de ecclesiologische pointe van Mat-

theüs 25,31-45. De motivatie voor de diaconie ligt niet in een verwachte beloning bij het Laatste Oordeel, maar in de belofte dat men nu al iets kan ontvangen, namelijk een vereniging met de verrezen Heer. Dat gebeurt dus niet alleen bij de eucharistie, bij de viering van de andere sacramenten, of door de verkondiging van het woord Gods. De *realis praesentia* blijft niet beperkt tot de eredienst of het getuigenis, maar wordt ook werkelijkheid in de noodlijdende mens.

De presentie van Jezus Christus is zelfs niet te beperken tot de geloofsgemeenschap. De werkelijke presentie van Hem manifesteert zich niet alleen binnen maar juist ook buiten de kerk. De klassieke interpretatie van Mattheüs 25,31-45 was nog dat het bij de geringsten en onaanzienlijksten gaat om de medechristen die zorg nodig heeft van zijn of haar geloofsgenoten. Echter, al sinds de moderne tijd kwam een meer universalistische duiding in zwang dat het niet alleen gaat om de medebroeder of -zuster maar potentieel om ieder mens (Van Eijk 2013, 25-27; De Maeseneer 2021, 516-519). Deze duiding is exegetisch niet onomstreden, omdat de evangelist zelf eerder exclusief lijkt te hebben gedacht. Toch heeft onder andere paus Benedictus de brede lezing nog eens bevestigd (Benedictus XVI 2009, 27).

Volgens deze inclusieve lezing kan de kerk in de andere christen, maar ook in een niet- of andersgelovige God bejegenen zoals deze zich in Jezus Christus heeft geopenbaard. De diaconie richt zich in beginsel op iedereen, ongeacht levensbeschouwing, omdat iedereen Christus kan representeren en een *visitatio Christi* mogelijk kan maken. De kerk draagt bij het straatpastoraat het geloof niet alleen uit, maar mag de Heer ook ontvangen midden in

een seculiere samenleving. Dat is wat diaconaal werkers plaatsvervangend doen voor de andere gedoopten. Daarom is een kerkelijke zending voor hun werk onmisbaar. Ook voor vrijwilligers zou hier een passend ritueel voor moeten worden ontwikkeld.

Voor de kerk is het diaconale handelen integraal onderdeel van haar heilsdienst voor de wereld. Daarmee verwezenlijkt de geloofsgemeenschap haar zending, wat wederom tot uitdrukking komt in de zending van pastores naar de mensen in de marge van de maatschappij. De diaconie is niet een tweederangs aangelegenheid, ondergeschikt aan het vieren of het verkondigen van het geloof, maar hoort samen met deze tot het wezen ofwel de zelfvoltrekking van de kerk (Benedictus XVI 2005, 19-25).

In dit verband is het problematisch dat dit handelen bij de Nederlandse bisdommen minder hoog in de prioriteitenlijst lijkt te staan (Broeders 2022). Een eucharistisch centrum krijgt voorrang op een diaconaal inloophuis. De parochiële caritasinstellingen en zeker de niet-parochiële stichtingen opereren vaker geïsoleerd van de overige geloofsgemeenschap (Sengers 2012, 73-118). Het christelijke profiel van veel instellingen lijkt te vervagen of verdwijnt helemaal. Oorspronkelijk kerkelijke initiatieven worden nu voortgezet onder een seculiere vlag, al blijft met name voor de medewerkers de religieuze achtergrond, spiritualiteit en motivatie belangrijk (De Groot 2023).

De aangeduide ontwikkeling is problematisch voor de geloofsgemeenschap omdat liturgie, verkondiging en caritas met elkaar verweven en van gelijke rang zijn. Samen vormen ze de kerntaken van de kerk. Ze inspireren en corrigeren elkaar. "De Kerk kan de liefdadigheid (daarom, St.G.) evenmin verwaarlozen als de sacramen-

ten en het Woord." (Benedictus XVI 2005, 22)

Het straatpastoraat is niet slechts een voorterrein of een weg naar 'het eigenlijke'. Volgens deze visie zou de kerkelijke presentie in de samenleving uiteindelijk moeten leiden tot meer presentie in de kerkenbanken. Maar daarmee doet men geen recht aan de eigen en unieke waarde van de diaconie. Mattheüs 25,31-45 laat zien "dat de naastenliefde van mensen op zichzelf uitdrukking geeft aan hun relatie met God. Daarom heeft deze naastenliefde al een betekenis in zichzelf – en niet in een ander doeleinde" (Haslinger 2009, 268).

Vervolgens mag het straatpastoraat ook niet gebruikt worden om missionair kerk te zijn. Als mensen daardoor nieuwsgierig worden naar het christelijk geloof, is dit uiteraard meer dan welkom. Dat is zelfs te verwachten als de solidariteit met de mensen van de straat overtuigend is. Wanneer de kerkelijke presentie indruk maakt, lokt dit vanzelf vragen uit naar de motivatie van straatpastores. Omgekeerd kan hun gemeenschap met kwetsbare mensen het zelfverstaan van de kerk inspireren (Van der Kolm 2001). Maar de zorg en aandacht in het straatpastoraat hebben hun doel allereerst in zichzelf, los van een eventuele missionaire uitkomst, omdat Christus in de diaconie als heilzaam aanwezig kan worden ervaren. De caritas is niet ondergeschikt aan andere bedoelingen (Meeuws 2011, 291-347). Ze is van constitutief belang voor de kerk en hoort bij de kern van wat de kerk in wezen is.

Reciprociteit bij de diaconie

Ten slotte laat Mattheüs 25,31-45 zien dat presentie bij het straatpastoraat in twee richtingen kan worden ervaren. Dit is de dubbele betekenis van de *visitatio Christi*. De pastor stelt door

zijn of haar handelen Christus present en de ander representeert voor hem of haar de Mensenzoon. Dat relateert een terechte kritiek op de diaconie: daarbij zou een actieve en autonome hulpverlener tegenover een passieve en afhankelijke zorgontvanger komen te staan. Bovendien zou deze onevenredigheid niet worden veranderd maar door de complementaire relatie tussen beide partijen juist worden vergroot. Dat geldt met name voor de in de inleiding aangeduide interventiebenadering in de zorg.

> *Niet alleen pastores, maar ook de mensen van de straat kunnen worden tot een persoonssymbool van Christus.*

Uiteindelijk gaat het om een legitimering van de onrechtvaardige structuren in de samenleving waardoor mensen in eerste instantie op straat terecht zijn gekomen (Gärtner 2023). Aan de oorzaken van hun gemarginaliseerde positie wordt niets gedaan maar het kerkelijke handelen verbloemt deze positie en houdt ze zodoende in stand. In plaats van empowerment vergroot de diaconie, aldus deze kritiek, de structurele machtsverschillen die de reden zijn van honger, woningnood, geweld, analfabetisme, verslaving, kansarmoede en uitsluiting.

Onze interpretatie van de gelijkenis spreekt deze opvatting tegen. Mattheüs 25,31-45 relateert namelijk wie bij de caritaspraktijk geveer is en wie de ontvanger – niet alleen omdat iedereen als mens behoeftig is, onder maatschappelijke normaliseringsdruk staat of weleens zelf hulp nodig heeft (Versteegen 2020). Door er te zijn voor de ander erkennen pastores hun eigen gebrekkigheid. Maar er is

nog op een dieper, theologisch niveau sprake van reciprociteit. In het straatpastoraat kunnen alle betrokkenen presentie ervaren, zij het op verschillende wijze. Ze zijn daarom niet gelijk maar wel tegelijk gevend en ontvangend (Van Waarde 2023, 57-62).

De afhankelijkheids- en machtsverhoudingen die ook binnen het straatpastoraat bestaan, worden hierdoor in een ander perspectief geplaatst. De mensen in precaire omstandigheden personifiëren Christus en dit noopt tot een reciproke ontmoeting met hen, waarin de pastor zowel Christus gepersonifieerd ziet in de ander als Hem zelf personifieert. Dit noopt ook om de oorzaken van sociale uitsluiting te benoemen en samen met en dus niet voor de betrokkenen te strijden. Daardoor wordt tot slot de mogelijk systeem-reproducerende uitwerking van de caritas gerelativeerd.

Een laatste inzicht vanuit de parabel betreft daarom de wederkerigheid die uiteindelijk uit de ontmoeting met Christus ontstaat. "De dichotomie tussen het zijn van subject en object van de liefdadigheid is op deze manier doorbroken" (De Maeseneer 2021, 523v). Niet alleen pastores, maar ook de mensen van de straat kunnen worden tot een persoonssymbool van Hem. Volgens Mattheüs 25,31-45 is Christus al op straat aanwezig zonder en voordat er een pastor aan te pas komt. En Hij blijft ook present al loopt het pastoraat een keer uit op niets.

Er is wel een gevaar om zo te spreken over reciprociteit bij het diaconale werk. Juist omdat deze zorg zich richt op alle mensen en zich vaak voltrekt buiten de institutionele kerk, is de vraag of de kwetsbare mens daardoor niet bij wijze van spreken wordt gedoopt. Met andere woorden: Hoe kan iemand Christus representeren die zelf geen christen is?

Om misverstand te voorkomen: het is niet de bedoeling de geringsten van Jezus' broeders in Mattheüs 25 op te waarderen tot 'anonieme christenen' die stiekem bij de Kerk worden ingelijfd. (Van Eijk 2013, 25)

Presentie mag dus niet christologisch of missionair worden misbruikt.

Precies omdat de aanwezigheid van Christus bij de diaconie de reden is om het dualisme van geven en ontvangen te overstijgen, moet een pastor op dit punt voorzichtig zijn. Hij of zij moet (leren) omgaan met twee uiteenlopende werkelijkheidsopvattingen. Men ontdekt iets in de mensen van de straat wat zij zelf mogelijk ontkennen of wat zij zelf niet ervaren of willen ervaren. Een christologisch onderlegde presentiebenadering en de hieruit voortkomende wederkerigheid bij het diaconale handelen laat elke persoon in haar waarde, al is degene voor de pastor wel een drager van Christus. Juist dáárom laat men de ander in zijn waarde. Het is het geloof in Christus dat diaconaal werkers aanzet om aandacht te hebben voor mensen in nood alsook voor de oorzaken van deze nood en om de zorgrelatie steeds weer gestalte te geven vanuit reciprociteit.

Wie is er nou eigenlijk 'present' in het straatpastoraat?

Diaconie betekent vanuit de genade van de incarnatie van de Eeuwige in een kwetsbaar menskind met Christus in zijn lijden zijn in gespannen afwachting van de komst van Gods Koninkrijk. (Tromp & Meijers 2020, 7)

Mattheüs 25,31-45 hebben we verkend als een brontekst voor deze opvatting. Allicht roept de perikoop niet alleen op tot liefdadigheid vanuit de kerk voor onder andere de

mensen van de straat. Dat is maar één aspect. De pastores ervaren plaatsvervangend voor de hele geloofsgemeenschap ook een onmisbare vorm van Christuspresentie. Want in hun nabijheid bij de ander is de Mensenzoon werkelijk aanwezig.

Daarom zijn de caritas in het algemeen en het straatpastoraat in het bijzonder geen zijsporen van het christelijk leven maar horen bij wat de kerk tot kerk maakt. De diaconie is zelf een vorm van daadverkondiging. Zonder caritaspraktijk wordt het getuigenis van het evangelie ongeloofwaardig, onvolledig en is zij 'gehalveerd'. Daarenboven bleken straatpastores niet alleen de gevende maar ook de ontvangende partij te zijn. Hierdoor wordt de asymmetrische subject-objectverhouding in elke zorgrelatie doorbroken. Weliswaar is de goddelijke presentie in een kwetsbare persoon niet op het eerste gezicht te erkennen en verandert de nood van de geringsten en onaanzienlijksten soms niet. Toch komen ook deze ervaringen in een ander licht te staan door het eschatologische perspectief.

Wie is er dus 'present' in het straatpastoraat? De pastor die een gebroken mens aandachtig benadert en met zijn of haar presentie handen en voeten geeft aan het evangelie. Daarnaast is ook nog sprake van een ander presentiegeheim: Jezus Christus zelf openbaart zich binnen én buiten de kerk onder de meest jammerlijke en armzalige omstandigheden in de mensen in precaire omstandigheden. We kunnen God ontmoeten in de wonden van de wereld, ook in de wonden van de mensen van de straat (Halik 2018). <

Ik dank Viggo van Uden voor zijn kritische lezing van een eerdere versie van deze tekst.

Literatuur

- Baart, A. (2014). *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Boom Lemma.
- Benedictus XVI. (2005). *Encycliek 'Deus caritas est'*. Rome, 25 december 2005.
- Benedictus XVI. (2009). *Encycliek 'Caritas in veritate'*. Rome, 29 juni 2009.
- Borgman, E. (2012). Een bevrijdende God in de gevangenis? Theologische reflecties op justitiepastoraat. In T.W.A. de Wit, R. de Vries & R. van Eijk (eds.), *"Graag een normaal gesprek". Geestelijk verzorgers aan het werk met gedetineerden* (pp. 11-22). Oisterwijk: Wolf Legal Publishers.
- Broeders, P. (2022). *Het organisatie-model van Uta Pohl Patalong: relevant voor de RK Kerk in Nederland? Een onderzoek naar de betekenis van haar "Modell der kirchlichen Orten" voor de organisatorische structurering van de Nederlandse rooms-katholieke diocesen* [Masterscriptie, Tilburg University]. <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=158962>.
- De Maeseneer, Y. (2021). *Visitatio Christi*. Matthew 25:33-46 as apocalyptic-ethical impulse. *Studies in Christian Ethics* 34(4), 515-528. <https://dx.doi.org/10.1177/09539468211031357>.
- Eijk, T. van (2013). Alleen maar nette mensen? In T. de Wit, R. de Vries & R. van Eijk (eds.), *Grensverkeer. De meerstemmigheid van de geestelijk verzorger bij justitie* (pp. 23-35). Oisterwijk: Wolf Legal Publishers.
- Fiedler, P. (2006). *Das Matthäusevangelium*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Fuchs, O. (2004). Die eschatologische Überraschung. Die aktuelle Bedeutung der Weltgerichtsrede Jesu (Mt 25,31-46) in akuten Kontexten. In R. Kampling (ed.), *„Dies ist das Buch...“: Das Matthäusevangelium. Interpretation – Rezeption – Rezeptionssgeschichte* (pp. 275-299). Paderborn: Schöningh.
- Gärtner, S. (2008). Kommunikation des Evangeliums mit Händen und Füßen. Überlegungen zum Pastoralprojekt „Gott handeln“. In T. Kläden, J. Könemann & D. Stoltmann (eds.), *Kommunikation des Evangeliums. Festschrift für Udo F. Schmälzle* (pp. 71-81). Berlin: LIT.
- Gärtner, S. (2023). Niklas Luhmanns Systemtheorie und die Praktische Theologie. *Zeitschrift für Pastoraltheologie* 43(2), 45-55. <https://www.uni-muenster.de/Ejournals/index.php/zpht/article/view/5287/5413>.
- Groot, K. de (2023). De vervloeiing van de diaconie. Wanneer religie fluïde wordt. *Handelingen. Tijdschrift voor Praktische Theologie en Religiewetenschap* 50(4), 30-41. <https://tijdschrift.handelingen.com/article/view/18437/20101>.
- Halík, T. (2018). *Raak de wonden aan. Over niet zien en toch geloven*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers.
- Haslinger, H. (2009). *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*. Schöningh.
- Kolm, G.J. van der (2001). *De verbeelding van de kerk. Op zoek naar een nieuw-missionaire ecclesiologie*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Körver, S. & Olsman, E. (2021). Rituelen door geestelijk verzorgers: wat doen ze eigenlijk? In S. Körver, E. Olsman & S. Rosie (eds.), *Met lichaam en geest. De rituele competentie van geestelijk verzorgers* (pp. 79-85). Utrecht: Eburon.
- Meeuws, H. (2011). *Diaconie. Van grondslagenonderzoek tot een pleidooi voor een diaconale mystagogie*. [Dissertatie, Tilburg University]. Gorinchem: Narratio. https://research.tilburguniversity.edu/files/1354121/Meeuws_Diaconie_18-10-2011.pdf.
- Sengers, E. (2012). *Caritas. Naastentiefde en liefdadigheid in de diaconia van de kerk*. Utrecht: Eburon.
- Spek, J. van der (2011). *De krimp voorbij. Theologische noties bij zending, presentie en kerk*. Gorinchem: Narratio.
- Tromp, T. & Meijers, E. (2020). Diaconaat als dienst aan de hoop. Theologische perspectieven op diaconale praktijken. *Handelingen. Tijdschrift voor Praktische Theologie en Religiewetenschap*, 47(2), 3-7. <https://www.handelingen.com/index.php/artikelen/309-diaconaat-als-dienst-aan-de-hoop-theologische-perspectieven-op-diaconale-praktijken-inleiding-handelingen-2020-2-thijs-tromp-erica-meijers>.
- Versteegen, T. (2020). Het korset van de normaliteit. Wie is het subject van diaconie? *Handelingen. Tijdschrift voor Praktische Theologie en Religiewetenschap*, 47(2), 31-37. <https://tijdschrift.handelingen.com/article/view/18082>.
- Waarde, R. van (2017). *Oog in oog. Een missiologische studie naar de betekenis van de exposurebenadering in de stedelijke context*. [Dissertatie, Protestant Theological University]. Utrecht: Boekencentrum Academic.
- Waarde, R. van (2023). Salutory communities. From social exclusion to circulating asymmetric relations. *Diaconia* 13(1), 50-69. <https://doi.org/10.13109/diac.2022.13.1.50>.

